ВІДГУК

опонента доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ЛИСЕНКО НЕЛЛІ ВАСИЛІВНИ

на дисертацію КАРУК ІННИ ВАСИЛІВНИ «Експериментування як вид діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середини ХХ – початку ХХІ століття)», представлене на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

1. ***Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.***

Реформування національної системи освіти спричинило потребу в оновленні змісту діяльності закладів дошкільної освіти. Стимулювання інтелектуального розвитку дитини, її допитливості та пізнавальних інтересів постає одним із пріоритетних компонентів модернізації освітньої галузі загалом. Відповідно, експериментальна діяльність, як спеціально організована форма пізнавальної активності дітей, обумовлює різностороннє пізнання природного і соціального довкілля, стимулювання допитливості, формування аналітико – синтетичних операцій шляхом порівняння реальних явищ і фактів, планування й прогнозування очікуваних результатів, а також їхній самоконтроль. Отож, заслуговує на підтримку своєчасна актуалізація дисертанткою І.В. Карук здобутків учених і практиків закладів дошкільної освіти України щодо організації експериментування, як універсального виду діяльності дітей у період дошкільного дитинства.

Важливо зазначити, що дисертаційну роботу виконано в контексті досліджень Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського - складової науково-дослідної теми кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999) та кафедри дошкільної освіти - «Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в Європейській освітній простір» (0121U109684).

2. ***Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації та нові факти, одержані здобувачем.***

Одержані результати аналізу дисертаційної роботи І.В. Карук дозволяють стверджувати про незаперечність *наукової новизни* для педагогічного загалу, оскільки, *вперше системно здійснено* ретроспективний аналіз проблеми розвитку та становлення експериментування, як виду діяльності дітей, у дошкільній педагогіці України середини ХХ – початку ХХІ століття; *виявлено* чинники, які впливали на розвиток змісту і форм реалізації дитячого

експериментування: зовнішні (суспільно-політичні, ідеологічні, соціально-культурні) та внутрішні (науково-педагогічні парадигми, авторські концепції дослідницько-експериментальної діяльності дошкільників); *виокремлено* етапи становлення експериментування як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці України середини ХХ – початку ХХІ століття в історичній послідовності; *уточнено* зміст ключових понять; *доповнено* історико-педагогічні відомості про специфіку організації експериментальної діяльності дітей у вітчизняній педагогічній науці; *подальшого розвитку* набуло обґрунтування доцільності впровадження експериментування у різні види діяльності дітей відповідно до реалізації освітніх ліній БКДО України.

Безумовно цінним є введення до наукового обігу маловідомих архівних джерел та нормативно-правових документів у контексті дослідження різних аспектів проблеми становлення експериментування як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початок ХХІ століття).

На нашу думку, у наведеному переліку складових наукової новизни відображено основні результати здійсненого дослідження та увиразнено їхні відмінності від попередніх напрацювань науковців. Представлена їхня кількість і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам, що ставляться до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Викладене вище надає змогу стверджувати про те, що дисертаційна робота І. В. Карук містить нові, раніше не захищені наукові положення.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення із текстом дисертації дає змогу констатувати, що науково-категоріальний апарат є дотичним до всіх аспектів порушеної проблеми, вирізняється чітким, виваженим, логічним і цілком обґрунтованим змістом. Використанням комплексу взаємопов'язаних та взаємозумовлених методів забезпечені одержані дисертанткою достовірні і обґрунтовані результати наукового пошуку. Вибір методів дослідження зумовлений чітко сформульованою метою та завданнями задля її досягнення, які успішно розв'язує дисертантка. Одержані дані та результати їх опрацювання доводять ефективність траєкторії наукового пошуку здобувачки.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням методів відповідно до мети та завдань дослідження; результатами аналізу джерелознавчих матеріалів (усього 305 найменувань, утім - 9 – іноземними мовами, 44 – архівні джерела), нормативно-правової бази, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у педагогічний процес закладів вищої освіти України: Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка від 24.06.2022 р.), Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

(довідка № 01-09/160 від 08.06.2022 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/86 від 08.06.2022 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/15 від 22.06.2022 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 209 від 07.06.2022 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 685 від 07.06.2022 р.)

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані Карук І.В. у представленій дисертації, є логічними, послідовними й аргументованими.

4. ***Значення для науки і практики одержаних автором результатів.***

Значення одержаних результатів для науки визначається тим, що обґрунтовані в дисертації положення можна використовувати під час підготовки й реалізації наукових досліджень магістрів і аспірантів.

До вагомих здобутків дисертантки слід віднести розроблений практикум «Дитяче експериментування в закладах освіти» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Початкова освіта» (2021) і впроваджений в освітній процес підготовки майбутніх вихователів під час вивчення вибіркової начальної дисципліни «Дитяче експериментування в закладах освіти» у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського.

5. ***Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.***

Результати дослідження, матеріали публікацій, обґрунтована термінологія та масив одержаних даних можуть бути використані науковцями для забезпечення досліджень з педагогіки дошкільної та історії педагогіки, а також у процесі підготовки навчально-методичних і навчальних посібників із курсів «Історія педагогіки», «Основи природознавства з методикою викладання», «Соціоігровий практикум», «Методика формування компетентностей за освітнім напрямом «Гра дитини»; укладання методичних рекомендацій студентам закладів вищої освіти та вихователям закладів дошкільної освіти.

6. ***Оцінка змісту дисертації та її завершеність.***

Структура дисертаційної роботи переконливо віддзеркалює логіку дослідницького задуму та відтворює основні результати історико-педагогічного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає розв'язанню поставлених завдань дослідження. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки і 13 додатків.

У першому розділі – «Експериментальна діяльність дітей дошкільного віку як педагогічна проблема» – описано історіографію організації та становлення експериментальної діяльності дітей у дошкільних закладах України; здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження; на основі авторських критеріїв, ураховуючи нормативно-законодавче забезпечення й актуальні

суспільні потреби, а також відсутність чіткої періодизації досліджуваної проблеми в педагогічній науці, виокремлено періоди розвитку дитячого експериментування в закладах дошкільної освіти України, охарактеризовано провідні тенденції досліджуваного процесу в історичній ретроспективі.

Заслуговує на увагу авторський підхід до трактування змісту поняття «дитяче експериментування». Це - спеціально організована педагогом або дітьми діяльність, у якій здобувачі дошкільної освіти шляхом самостійного відкриття, розв'язання проблемних завдань, практичних перетворювальних дій різними методами дослідження оволодівають однією із ключових компетентностей, а саме - дослідницькою, що знаходить продовження свого розвитку в початковій школі та впродовж життя.

В основу структури дослідження покладено запропоновану дисертанткою таку періодизацію: І період (1947-1990 рр.) – відбудова дошкільного виховання, поява дефініції поняття «дитяче експериментування»; ІІ період (1991-2000 рр.) – перебудова, розвиток дошкільного виховання та виокремлення експериментальної діяльності дітей дошкільного віку, програмотворення; ІІІ період (2001-2021 рр.) – демократизація дошкільної освіти та стрімке впровадження експериментування в діяльність дітей.

У другому розділі – «Особливості організації дитячого експериментування як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початок ХХІ століття) – охарактеризовано зміст організації експериментальної діяльності дошкільників (період 1947-1990 рр.); стратегічні напрями розвитку експериментальної діяльності дітей в період реформування і модернізації освіти України (1991-2000 рр.); шляхи організації експериментальної діяльності дітей у період 2001-2021 рр. Авторка виокремила провідні особливості і тенденції кожного періоду та етапів становлення дитячого експериментування. як специфічного виду діяльності дошкільників.

Заслуговує на увагу і третій розділ - «Тенденції впровадження дитячого експериментування у закладах дошкільної освіти України в умовах сьогодення». У ньому представлено результати вивчення творчого досвіду вихователів із упровадження експериментування, як виду діяльності дітей у закладах дошкільної освіти в умовах сьогодення; представлено авторські рекомендації вихователям ЗДО задля забезпечення ефективності процесу організації дитячого експериментування.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів загалом, все ж слід зауважити і на окремих дискусійних положеннях, а, відтак, і висловити окремі побажання:

1. Комплексний аналіз змісту дисертації зобов»язує звернути увагу на географічні межі дослідження, оскільки розгляд феномену «дитяче експериментування» в дошкільній освіті означене у темі на теренах України, натомість у дисертації розглядається, здебільшого, у закладах

Вінницької, Хмельницької, Тернопільської областей, це збіднює не лише географію, а й почасти нівелює значущість наукового доробку вчених і практиків інших регіонів України в царині порушеної проблеми в руслі здійсненого історико-педагогічного дослідження,

2. Достатньо інформативним, різнобічним та обґрунтованим розглядаємо результати аналізу ключових понять та їхню характеристику в окреслений історичний період підрозділу дисертації 1.1. Водночас, на нашу думку, висновки щодо цього підрозділу потребують певної редакційної правки.
3. У другому розділі дисертації варто було б ширше представити аналіз архівних матеріалів щодо становлення і розвитку експериментування, як виду діяльності дітей у дошкільній педагогіці в роки незалежності України.
4. Робота значно б виграла , якби у третьому розділі І.В.Карук порівняла вітчизняний і зарубіжний досвід використання експериментування в закладах дошкільної освіти з позицій його ефективності та доцільності інтегрування в різні види діяльності дітей в умовах сьогодення.
5. У роботі, на наше переконання, необхідно уникати описовості, а також аргументовано подавати авторські висновки, спираючись на представлені архівні матеріали.

8. Повнота висвітлення результатів в оублікованих працях.

Заслуговує на позитивну оцінку широке оприлюднення результатів дослідження, які пройшли необхідну апробацію та обговорювалися на 31 науково-практичних міжнародних, всеукраїнських, регіональних та міжвузівських конференціях в Україні й у Польщі, Швейцарії, Грузії, Литві, Франції. Основні теоретичні положення та результати дисертації опубліковано в 29 наукових публікаціях автора (14 – одноосібних): 2 статті у співавторстві, що індексується в наукометричних базах даних Web of Science; 3 статті одноосібні та 6 статей у співавторстві представлено в наукових фахових виданнях України; 5 одноосібних публікацій та 1 у співавторстві – в зарубіжних наукових виданнях; 6 одноосібних праць та 2 у співавторстві – у збірниках матеріалів наукових конференцій різних рівнів та періодичних виданнях України; 1 одноосібний практикум і 2 у співавторстві; 1 програма для дітей дошкільного віку.

9. Висновок.

Аналіз дисертації, анотації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Карук І.В. на тему: «Експериментування як вид діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початку ХХІ століття)» є самостійним, завершеним дослідження, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а його автор Карук Інна Василівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Опонент:
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Неллі ЛИСЕНКО

